

Financieringsknelpunten en -oplossingen bij investeringen in de land- en tuinbouw

Verslag 'Workshop financieringscasussen agro', Den Haag, 22 februari 2017

Harold van der Meulen en Harry Kortstee, Wageningen Economic Research

Doel en aanpak (1)

- **Vraag** (najaar 2016) van ministerie van EZ aan Wageningen Economic Research om inzage te geven in financieringsknelpunten bij rendabele investeringsplannen.
- **Hoe?** Benaderen van de 5 grote agrarische accountantskantoren en banken om casussen aan te dragen + indicatie van hoe exemplarisch de casussen zijn.

Doel en aanpak (2)

- **Analyse en selectie casussen** op basis van vastgestelde richtlijnen om te komen tot generieke financieringsknelpunten.
- Selectie casussen samen met ministerie van EZ met **focus op mogelijke faalfacetten in de financieringsmarkt.**
- Organiseren van een **workshop met relevante stakeholders:**
 - Oplossingsrichtingen aandragen
 - Vertalen naar suggesties voor ministerie van EZ.

Ingebrachte casussen (1)

- Mestbewerkingsinstallatie op bedrijfsniveau
- Marktconcepten varkenshouderij
- Schaalsprong in ledverlichting
- Geothermie
- Biowarmtekrachtkoppeling

Ingebrachte casussen (2) – voorbeelden potentiële innovatieve financieringsknelgevallen bij rendabele bedrijfsvoering

	Mestbewerking op bedrijfsniveau	Marktconcepten	Schaalsprong ledverlichting	Geothermie	Bio wkk
Sectoren / type investering	Varkens	Varkens/pluimvee	Glastuinbouw	Glastuinbouw; Bebouwde omgeving	Glastuinbouw
Investerings-bedrag (euro)	€ 500.000	€ 1.000.000 - € 3.000.000	€ 3.000.000	€ 15.000.000 – € 20.000.000	€ 9.000.000
Knelpunt	Eisen financiers m.b.t risicodragend kapitaal bemoeilijkt introductie nieuwe techniek. Continuïteitsrisico installatie ligt bij eerste kopers. Nodig is opzet waarbij niet alle (financiële) risico's bij de pionier(s) komen te liggen. Bewegingsruimte nodig binnen kasstroom bij opstart.	Conceptafbreuk: niet alle onderdelen kunnen duurzaam vierkant verwaard worden. Disfunctie export mogelijkheden. Weinig tegenwicht van bestaande keten. Transparantie in de keten ontbreekt en/of regisseur naar 'gesloten' keten nodig.	Onvoldoende bewezen techniek. Hoge investeringskosten zorgen voor balansverlenging. Onvoldoende eigen vermogen buffer ondernemer vraagt om achtergestelde lening nodig als buffer. Beperkte zekerheid door investering in roerende zaken.	Projectfinanciering in clusterverband kan zelfstandig onvoldoende risicodragend kapitaal organiseren. Financiële risico's opstarten kan onvoldoende worden geëlimineerd.	Door verslechterende concurrentiepositie t.o.v. EU van veel sectoren is er gemiddeld minder EV dan > 10 jaar geleden. Zonder herstel van concurrentiepositie zal vermogen een toenemend issue worden bij groeiende bedrijven; Veel bedrijven willen bijvoorbeeld wel in innovatieve toepassing stappen maar niet tevens deelnemen in het risico van het primaire bedrijf. Hoe kan financiële tegenvallers bij werkelijk opstarten snel gemanaged worden waarbij continuïteit wordt geborgd?
Hoe vaak per jaar	Circa 100	Tientallen per jaar	Belichting zal toenemen in combinatie met zonne-energie	Er vindt nu geen versnelling plaats in aantal aanvragen	Continu probleem bij ontwikkelaars en dus bedrijven van de toekomst
Welke partijen erbij	Grondloze bedrijven Bank + leasemaatschappij Leveranciers installaties	Grondloze bedrijven Ngo's, banken, adviseurs	Ondernemers, adviseurs, financiers, leveranciers van belichting	Adviseurs, ondernemers, banken, regionale energie fondsen en soms investeerders	Adviseurs, financiers, ondernemers
Wat valt op	Nieuw type investering heeft > 50% EV nodig om te kunnen starten. Toeleveranciers klein in omvang.	NGO gestuurde investeringen worden niet betaald door de markt; Economische weerstand door achterblijven extra rendement.	Onvoldoende bewijs voor financiers. Lease maatschappij geen beroep op garantiestelsel, maar wel belangrijke speler. Meer zekerheid nodig.	Regelingen zijn er niet of nauwelijks om dit gat op te vullen Organisatievraagstuk inbreng en zeggenschap cluster.	Ondernemers en externe adviseurs en of accountants hebben vaak onvoldoende ervaring (referentie kader) met dit type investeringen of hebben onvoldoende oog voor het ontbreken van financiële buffer in het bedrijf.

Rode draad

■ Gevraagd:

- **Risicodragend vermogen** om voorlopende ondernemers ruimte te geven om te ondernemen
- **Flexibiliteit voor werkkapitaal** in verband met opstartproblemen

Kern financieringsproblematiek (1)

- **Onvoldoende Eigen Vermogen van ondernemers** bij perspectiefvolle innovatieve businesscasus
- **Balansverhouding bij innovatie niet goed** door te weinig risicodragend vermogen waardoor bank niet financiert
- **Borging financieringsruimte in de kasstroom is nodig bij opstart van innovatie** om 'bewegingsruimte' tijdens de opstart te kunnen financieren

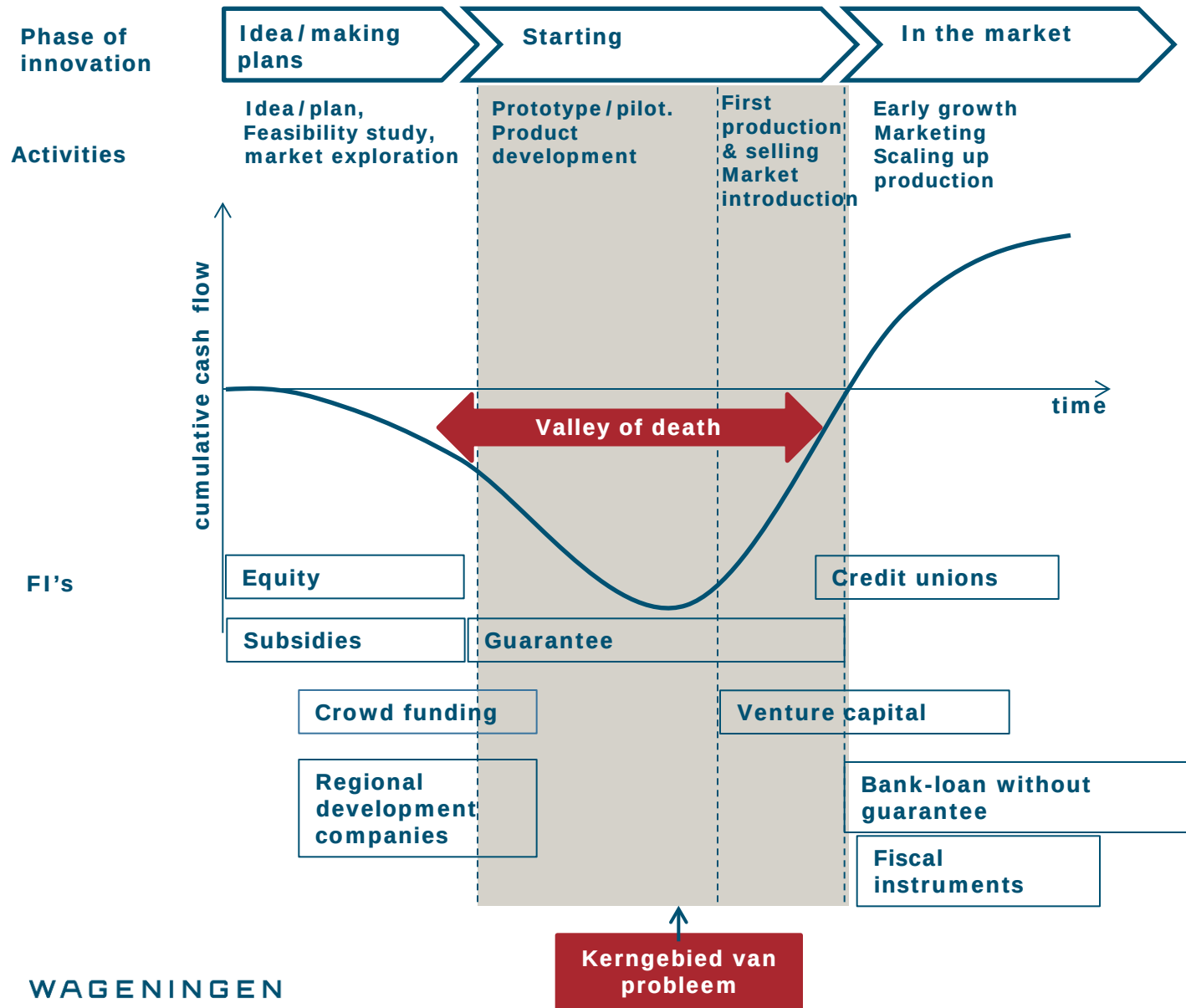
Kern financieringsproblematiek (2)

- Primaire ondernemer zit aan **eind van de afzetketen** waarop nu risico wordt afgewenteld:
 - Hij heeft zelf hierdoor **geen / beperkte regierol op terugverdienmogelijkheid**
 - **Toeleveranciers** zijn relatief kleine spelers en **kunnen zelf ook nauwelijks risico dragen**
- **Kennis** van, en ervaringen met het gebruik, nieuwe technieken **wordt nu niet gedeeld en / of getraind** voor eigen opstart
- Er is **gebrek aan een collectief onafhankelijk referentiekader** om innovaties te beoordelen

Kern financieringsproblematiek (3)

- Er is een **extra financieringsprobleem bij innovatie** **'locked in'** bij:
 - primaire activiteiten van het bedrijf
 - geen alternatief scenario (gesloten energie)
- **Spronginvestering roerende zaken geeft een beperkte zekerheid** richting bank

Innovatiefases en hun financieringsinstrumenten

Oplossingsrichtingen (1)

- **Stapelen van financiering:** wie brengt risicodragend kapitaal in?
 - Toeleveranciers agro zijn kleine spelers (bijvoorbeeld mestbewerking)
 - Crowdfundingsplatform
 - Informele investeerders met achtergestelde lening
- **Coalitievorming in de keten** met beter verdienmodel voor alle ondernemers

Oplossingsrichtingen (2)

- **Borgstelling MKB-landbouwkredieten (BL) Plus:** behoefte aan inbrengen achtergestelde lening (zie oude Garantstelling Landbouw (GL)+). Achterstelling vergroot solvabiliteit, uitgestelde aflossing zorgt voor liquiditeit in beginfase.
- **Verruimen BL Plus-regeling** (breder dan GLK en MDV)
- **BL-lening uitbreiden met onvoorzien in de exploitatie** (bijvoorbeeld bedrag nodig voor 6 maanden rente en aflossing). Schept ruimte binnen werkkapitaal.

Oplossingsrichtingen (3)

- Mogelijkheden rol **EIB** (Europese financiering) **als (mede-)financieringsbron** voor specifieke investeringsfondsen verkennen
- **Organisatievorm professionaliseren**: aparte entiteit oprichten voor innovatieve onderdeel (als dat mogelijk is). Of innovatie breder beschikbaar stellen dan cluster. Aantrekkelijker voor andere financiers
- Communicatie: **bekendheid met regelingen voor innovatieve investeringen** bij ondernemers/adviseurs **vergroten**

Oplossingsrichtingen (4)

- **Kennis innovatieve pilots collectief monitoren en delen in sectoren**, mogelijk te organiseren door of in samenspraak met beheerder van investeringsfonds
- **Verzekeren van het risico**. Data voor inschatting van het risico zijn echter beperkt (geldt als belangrijke voorwaarde voor verzekeraar).

Specifieke oplossingen voor EZ (1)

- Instrument Borgstelling MKB-landbouwkredieten (BL):
 - BL Plus met achtergestelde lening:
 - **Achtergesteld vermogen verhoogt het eigen vermogen**, waardoor de aanvraag beter en eerder opgestart kan worden. Van belang bij vooruitstrevende bedrijven
 - **Opschorten van aflossingen in opstartfase innovatie** biedt meer bewegingsruimte in liquiditeit van het bedrijf
 - **BL uitbreiden met deel onvoorzien** in exploitatie. Zie BL-biologisch met financieringsruimte voor omschakeling
 - **Openstellen voor leasemaatschappijen**. Biedt zekerheid voor andere mogelijke ketenfinanciers

Specifieke oplossingen voor EZ (2)

- **Regeling Groeifaciliteit (MKB) ook openstellen voor Land- en tuinbouw** om op die manier het Achtergesteld Leningen Fonds (ALF) toegankelijk te maken voor Landbouw.

Dit fonds is in 2016 samen met het BLF (Bedrijfsleningenfonds) gelanceerd. ALF wil wel in opschaling investeren. Mogelijk ook voor biomassa interessant?

Specifieke oplossingen voor EZ (3)

- Kabinetsvoorstel oprichting **Invest-NL** (privaatrechtelijke staatsdeelneming) met kansen voor land- en tuinbouw:
 - Bij **grote risicovolle investeringen** zoals aardwarmte, mestbe-/verwerkingsvormen
 - **Enkele gelijke initiatieven bundelen in een fonds** om risico bij opstart collectief te laten dekken via garantie/borgstelling
 - Binnen collectief **snel** aan **onderlinge kennisuitwisseling** te doen
 - **Investeren in een fonds = risico over grotere aantallen uitspreiden**. Zo'n fonds verlaagt de drempel voor de private investeerder.

Specifieke oplossingen voor EZ (4)

- **Structuur voor collectief delen van inzichten en ervaringen van innovaties** zoals mestverwerking in bijvoorbeeld nieuwe Kwantitatieve Informatie (KWIN) en/of demonstraties.
- Bij opstarten individuele innovatieve investeringen **zoeken naar opleiding / trainingstraject om 'leergeld' na de opstart te beperken / voorkomen.**

Achtergrondliteratuur

- Innovatiemonitor land- en tuinbouw 2015

<http://edepot.wur.nl/393441>

- Ex-ante assessment Garantstelling Marktintroductie
Innovatie in de land- en tuinbouw

<http://edepot.wur.nl/349653>

- Het nieuwe veehouden mogelijk maken

<http://edepot.wur.nl/376100>

Bijlage: deelnemers workshop

- Kees van Drunen, ministerie van EZ
- Leo Oprel, ministerie van EZ
- Krijn Poppe, Wageningen Economic Research
- Frans van Wanrooij, ABAB
- Remco Bos (student HAS - stagiair bij ABAB)
- Hans van den Boom, Rabobank
- Patrick Zwaan, Rabobank
- Kees van Vliet, ING
- Lambert Schuldink, Countus
- Johan Zwaan, RVO
- Harold van der Meulen, Wageningen Economic Research
- Harry Kortstee, Wageningen Economic Research

Contactgegevens

Harold van der Meulen
(projectleider)

harold.vandermeulen@wur.nl

0317-484436

Harry Kortstee (onderzoeker)

harry.kortstee@wur.nl

0317-484676

www.wur.nl/economic-research

Opdrachtgever: Ministerie van Economische Zaken

Kees van Drunen

c.vandrunen@minez.nl

Financiering: BO20-019-058 Agro-Economie, Markt en Handel

Projectcode 2282200254

